

41. Selivanov, S. (1916). Venera v 1916 godu [Venus in 1916]. *Proceedings of the Russian Society of Amateurs of World Studies*, 5 (5). 236–248 (in Russian).
42. Selivanov, S. (1916). Venera v 1916 godu (okonchanie) [Venus in 1916 (end)]. *Proceedings of the Russian Society of Amateurs of World Studies*, 5 (6). 268–289 (in Russian).
43. Shkuratov, Yu. G. (1995). Konferentsiya «Fizika Luny i planet, posvyaschonnaya stoletiyu akademika N. P. Barabashova» [Conference on the Physics of the Moon and planets dedicated to the centenary of Academician N. P. Barabashov]. *Astronomical Bulletin*, 29 (5). 478–480 (in Russian).
44. Shkuratov, Yu. G. (Ed.) (2008). 200 let astronomii v Har'kovskom universitete [200 years of astronomy at Kharkiv University]. Kharkiv: Kharkiv National University, 632 p. (in Russian).
45. Shumsky, D. L. (1971). Geroy sotsialisticheskogo truda N. P. Barabashov [Hero of Socialist Labor N. P. Barabashov]. Kharkiv: Prapor, 135 p. (in Russian).
46. Slastenov, A. I. (1955). Astronomija v Har'kovskom universitete za 150 let (1805–1955) [Astronomy at Kharkov University for 150 years (1805–1955)]. Kharkov: Kharkov A. M. Gorky State University, 184 p. (in Russian).
47. Yezersky, V. I.; Kuzmenko, K. N.; Pluzhnikov, V. Kh. (1974). Nikolay Pavlovich Barabashov (k 80-letiyu so dnya rozhdeniya) [Nikolai Pavlovich Barabashov (to the anniversary of 80th birth)]. *Earth and the Universe*, 3. 58–61 (in Russian).
48. Zakhochay, V. A. (2003). Zvezdnoe napravlenie issledovaniy v nauchnoy deyatel'nosti N. P. Barabashova [Star direction of research in the scientific activity of N. P. Barabashov]. *Astronomical School's Report*, 4 (2). 5–10 (in Russian).
49. Zhurnal 57-go godovogo obschego sobraniya Russkogo obschestva lyubiteley mirovedeniya 27 yanvarya 1915 goda (1915). [Journal of the 57th annual general meeting of the Russian Society of Amateurs of World Studies January 27, 1915]. *Proceedings of the Russian Society of Amateurs of World Studies*, 4 (2). 98–100 (in Russian).
50. Zhurnal 64-go obschego sobraniya Russkogo obschestva lyubiteley mirovedeniya 25 noyabrya 1915 goda (1916). [Journal of the 64th general meeting of the Russian Society of Amateurs of World Studies November 25, 1915]. *Proceedings of the Russian Society of Amateurs of World Studies*, 5 (1). 52–54 (in Russian).

Received 14.08.2022

Accepted 23.09.2022

DOI: 10.15421/272224

UDC 001.891.58«Борисяк1872–1944»

В. І. Онопрієнко

*Інститут досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки
імені Г. М. Доброва НАН України. Київ, Україна*

АКАДЕМІК ОЛЕКСІЙ БОРИСЯК – ПОДВИЖНИК НАУКИ До 150-річчя від дня народження

E-mail: valonopr@gmail.com
ORCID: 0000-0003-0761-4075

Анотація. Розглянуто погляди відомих вчених у галузі палеонтології та їх порівняння з концепцією цього напрямку науки О. О. Борисяка та його подвижницьку діяльність. Акцентовано вузлові дати його життя і діяльності. Обговорено нові аргументи щодо концепції палеозоології, яку розробляв О. О. Борисяк. Олексій Олексійович Борисяк (1872, Ромни, Полтавська губернія – 1944, Москва) – вчений-палеонтолог та геолог, академік АН СРСР (1929), лауреат Сталінської премії II ступеня (1943). Засновник та перший директор Палеозоологічного (з 1936 р. Палеонтологічного) інституту АН СРСР.

Народився в родині межевого інженера, який часто переїжджав у межах імперії. 1883 р. вступив у класичну прогімназію м. Брест-Литовська. 1892 р. закінчив самарську гімназію із золоту медаллю. 1896 р. закінчив Гірничий інститут у Санкт-Петербурзі. 1897–1898 рр. прослухав курс зоології у професора В. Т. Шевякова та пройшов великий біологічний практикум у М. М. Римського-Корсакова. Фактично це була друга вища освіта біологічного фаху. 1896–1932 рр. працював у Геологічному комітеті, де очолював палеонтологічний відділ. 1897–1899 рр. від Геологічного комітету здійснив геологічну зйомку північно-західної околиці Донецького кряжу. 1900 р. разом із К. К. Фохтом проводив дослідження Криму для укладання Кримського аркуша Міжнародної геологічної карти Європи. 1911–1930 рр. професор та завідувач кафедри історичної геології Гірничого інституту, багато займався палеонтологічною колекцією у музеї інституту. 1930 р. з ініціативи О. О. Борисяка було створено Палеозоологічний інститут АН СРСР (з 1936 р. Палеонтологічний), директором якого вчений залишався до кінця життя. 1939 р. заснував кафедру палеонтології у Московському університеті. Керівник вітчизняної школи палеонтології хребетних. Основні праці присвячені вченню про фації, питанням загальної палеонтології, вивчення юрських моллюсків, палеонтології хребетних. Розглядав історію Землі як єдиний закономірний процес розвитку фізико-географічних умов та органічного життя. Головний редактор журналів «Природа» (1931–1935) та «Доповіді Академії наук» (1933–1936).

Ключові слова: палеонтологія, інститут палеонтології, кафедра палеонтології, юрські моллюски, палеонтологія хребетних, палеозоологія

V. I. Onopriyenko

G. M. Dobrov Institute for Research of Scientific and Technical Potential and History of Science NAS of Ukraine. Kyiv, Ukraine.

ACADEMICIAN A. A. BORYSYAK – A PIONEER OF SCIENCE To the 150th anniversary of the birth

Abstract. The views of famous scientists in the field of palaeontology and their comparison with the concept of this field of science of O. O. Borysiak and his ascetic activity are considered. Key dates of his life and activity are emphasized. New arguments regarding the concept of paleozoology developed by O. O. Borysiak are discussed. Olexey Oleksievich Borisyak (1872, Romny, Poltava province – 1944, Moscow) is a palaeontologist and geologist, Academician of the USSR Academy of Sciences (1929), laureate of the Stalin Prize II degree (1943). Founder and first director of the Palaeozoological (since 1936 Paleontological) Institute of the USSR Academy of Sciences. Born in the family of a survey engineer, who often moved within the empire. In 1883 he entered the classical gymnasium in Brest-Litovsk. In 1892 he graduated from the Samara gymnasium with a gold medal. 1896 he graduated from the Mining Institute in St. Petersburg. 1897–1898 he took a course in zoology with Professor V. T. Shevyakov and passed a large biological workshop with M. N. Rimsky-Korsakov. In fact, it was the second higher education in biology. 1896–1932. worked in the Geological Committee, where he headed the paleontological department. 1897–1899. from the Geological Committee made a geological survey north-western outskirts of the Donetsk Ridge. 1900 O. O. Borisyak together with K. K. Focht conducted research on the Crimea for compiling the Crimean sheet of the International Geological Map of Europe. 1911–1930 professor and head of the Department of Historical Geology of the Mining Institute worked a lot on the paleontological collection in the institute's museum. 1930 on the initiative of O. O. Borisyak, the Palaeozoological Institute of the Academy of Sciences of the USSR was created (which later became the Paleontological Institute of the Academy of Sciences of the USSR), the director of which the scientist remained until the end of his life. 1939 founded the Department of Palaeontology at Moscow University. Chief editor of the journals “Nature” (1931–1935) and “Reports of the Academy of Sciences” (1933–1936). The head of the national school of vertebrate palaeontology, developed it in the spirit of V. O. Kovalevsky. His main works are devoted to the study of facies, questions of general palaeontology, the study of Jurassic molluscs, and palaeontology of vertebrates. He considered the history of the Earth as a single natural process of development of physical and geographical conditions and organic life.

Key words: palaeontology, institute of palaeontology, department of palaeontology, Jurassic molluscs, vertebrate, paleozoology.

Олексій Олексійович
Борисяк

Вступ. О. О. Борисяк – різнобічний та плідний дослідник, видатний викладач, автор багатьох монографій та підручників. Його досвід показував, що палеонтологія – наука, статус якої недостатньо визначений. На думку Борисяка, палеонтологія – це не геологічна, а біологічна дисципліна. Її повноцінні ресурси можна розкрити в ареалі наук про життя. Тому він говорив не про палеонтологію, а про палеозоологію. І через сторіччя ця проблема залишається актуальною і потребує обговорення

Метою дослідження є обговорення нових аргументів щодо статусу палеонтології.

Це можна зробити на унікальній **історіографічній базі**. Існує відповідна історіографічна база життя і діяльності О. О. Борисяка. Від дня його смерті донині про його життя і діяльність написано багато праць. Зокрема низка статей,

присвячених О. О. Борисяку і написаних авторитетними науковцями, з'явилась ще 1949 р. у спеціальному виданні праць Палеонтологічного інституту АН СРСР [18–20]. В них висвітлені деякі з основних напрямів діяльності видатного вченого та наведені спогади про спілкування з ним. Великий інтерес викликає аналітична і хвилююча публікація онуки О. О. Борисяка – І. В. Бодилевської [1]. Книга побудована «на основі багаточисельних листів 1941–1943 рр. співробітників Палеонтологічного інституту до Борисяка, а також листів самого Борисяка» [1, с. 6]. Вибори його академіком проводились у складний період радянської Академії наук. Його кандидатуру висували видатні академіки. Борисяк є фондоутворювачем Архіву РАН, його особистий комплекс праць і документів є унікальним.

Основний матеріал та результати. О. О. Борисяк був послідовником та ідейним наступником відомих еволюціоністів – Ч. Дарвіна та В. О. Ковалевського. В зазначеному контексті прикметно, що епіграфом до статті Р. Ф. Геккера про О. О. Борисяка, обрано вислів останнього, який чітко засвідчив його позицію як вченого-еволюціоніста: «Палеонтологія, таким чином, створена еволюційним вченням. Вона невіддільна від еволюційного вчення, але й останнє невіддільне від палеонтології... » [18, с. 5].

Ставши на чолі палеонтологічної науки, Борисяк доклав величезних зусиль, щоб керований ним інститут став важливою координуючою організацією та центром розробки спільних проблем палеонтології. Він вважав, що великі палеонтологічні роботи не можуть вестися тільки на матеріалі, зібраному попутно під час геологічних робіт, вони мають супроводжуватися спеціальними польовими дослідженнями, що мають завданням, крім зборів матеріалу, також проведення палеоекологічних і палеобіологічних

Марія Васильовна Павлова

спостережень. Завданням інституту, на думку Борисяка, було також вивчення еволюції різних груп викопних організмів на основі детального знання будови, вікових змін, зв'язку між індивідуальним розвитком та історичним, вивчення довкілля та способу життя викопних організмів, виявлення величезної кількості невідомих раніше науці викопних організмів, нових фаун комах, хребетних, встановлення безлічі абсолютно нових для науки тварин тощо

Зірка російської палеонтології М. В. Павлова, вихованка професора Сорбони А. Годрі, описала гіппаріонів і коней, знайдених у відкладеннях Росії, і переконливо обґрунтувала монофілетичне походження коней від американської форми протогіппусу та висвітлила умови виникнення окремих ланок цього ланцюга. Уявлення про єдиний

стовбур розвитку кінських Старого і Нового Світу викликало заперечення, особливо в Америці, тому що в Європі були відсутні знахідки стародавніх форм кінського ряду – анхітерія та протогіппусу.

М. В. Павлова наполегливо шукала їх залишки в Євразії, і їй вдалося знайти в залишки анхітерію і протогіппусу. У 1930-х роках дослідження О. О. Борисяка та Є. І. Беляєвої підтвердили правильність припущень М. В. Павлової про можливість перебування у СРСР найдавніших представників кінських, подібних до американських. Її аргументація та нові знахідки суттєво змінили уявлення наукової спільноти про їхню еволюцію.

Палеонтолог Борисяк прагнув йти від організму до довкілля та повноцінне біологічне розуміння копалин органічних залишків вважав обов'язковою основою всіх стратиграфічних висновків. Величезне значення мали роботи вченого з палеозоології хребетних. Палеонтолог Борисяк прагнув йти від організму до довкілля. Величезне значення мали роботи вченого з палеозоології хребетних. Дослідження викопних ссавців створили йому славу одного з найбільших палеонтологів нашої планети. На них ґрунтуються успіхи світової палеонтології хребетних у ХХ ст.

Новий крок в осягненні наукового статусу палеонтології зроблено Іваном Антоновичем Єфремовим, науковцем середини ХХ ст. Палеонтологія відкрилася Єфремову біологічною наукою, сповненою безліччю невирішених питань. Він дійшов висновку, яким потім керувався у своїй дослідницькій практиці, що для палеонтології з її обмеженими можливостями вивчення фосилізованих, закам'янілих залишків скелета замість цілих організмів особливо важливі дві галузі морфології: порівняльна анатомія, що відновлює будову тварин, і функціональна морфологія, що пояснює причину змін тварин. Єфремов підкреслював, що детальне пізнання морфології тварин показує всю складність і тонкість пристосувальних структур, з яких здійснюється адаптація організму до певних умов існування.

І. А. Єфремов як палеонтолог формувався в геолого-палеонтологічних та геологічних експедиціях. Він, перший біограф В. П. Амаліцького, тонко вловив мотиви його діяльності в науці. Природно, що він як послідовник Амаліцького точно встановив помилки та недоліки його досягнень. Так і має бути в науці. Але його критика Амаліцького цілком конструктивна і доводить до нового знання. Шлях Єфремова в науці став шляхом нового покоління дослідників, які просуваються вперед.

Єфремов бачив принципову відмінність вчення про поховання палеоекології. Вчення про поховання Єфремов назвав тафономією (від грец. *τάφος* – «могила, поховання» і *νόμος* – «закон»). Це розділ палеонтології, що вивчає закономірності процесів поховання (утворення місцезнаходження) викопних залишків організмів.

Борисяк не був знайомий із тафономією Єфремова (не дожив до його праць із тафономією). Аргументи тафономії могли б зміцнити концепцію палеозоології, яку розробляв Борисяк.

Єфремов отримав Сталінську премію за монографію про тафономію, але його ідеї навіть в Інституті палеонтології не набули розвитку. У радянській науці панували утилітаризм і спрощений практицизм. Ідеї методолого-теоретичного порядку важко пробивали собі дорогу.

І. А. Єфремов на польових роботах

Микифор Дмитрович
Борисяк

Інститут палеонтології імені академіка О.О. Борисяка

В сучасних працях з історії геології зазначається значення ідей О.О. Борисяка та їхній вплив на розвиток світової палеонтології: «Величезне значення мали праці вченого з палеозоології хребетних. Дослідження по викопним ссавцям здобули йому славу одного з найбільших палеонтологів нашої планети. На них ґрунтуються успіхи світової палеонтології хребетних у ХХ ст.» [21, с. 100]. В переліку літератури до статті наведені лише знакові роботи монографічного характеру, підручники, зарубіжні науково-популярні книги з палеонтології [3–17]. З переліку видно, що О.О. Борисяк був також видатним істориком науки.

О.О. Борисяк усе життя тяжко хворів на туберкульоз хребта, змушений був носити шкіряний корсет із металевими вставками. Це суттєво обмежувало його у польових дослідженнях та виїздах за кордон.

Борисяк завжди пам'ятав, що він народився в Україні, з Україною пов'язані багато його здобутків у палеонтології. Перші його наукові здобутки, отримані в Україні, докладно описано в праці І.В. Бодиланської [2]. Він не міг не бути переконаним українофілом. Ці його мотиви мали суб'єктивно-ментальний характер. Вони виявились і в тому, що він збирав матеріали про свого діда Микифора Борисяка, професора Харківського університету, серед робіт якого була одна з перших робіт про український чорнозем.

Більш докладно і доказово матеріал статті наведено в книжках автора, надрукованих в серії «Научно-биографическая литература»: Феодосий Николаевич Чернышев (1984, с Ю.А. Анисимовым); Николай Иванович Андрусов (1-е изд, 1990; 2-е изд., доп., перераб., 2013), а також у монографії: Владимир Амалицкий. Пермские динозавры России. Saarbrücken (Deutschland): Lambert Academic Publishing, 2017.– 275 с.

Висновки. Палеонтолог О.О. Борисяк прагнув йти від організму до довкілля та повноцінне біологічне розуміння копалин органічних залишків вважав обов'язковою основою всіх стратиграфічних висновків. Величезне значення мали роботи вченого з палеозоології хребетних. На них ґрунтуються успіхи світової палеонтології хребетних у ХХ ст.

Ім'я вченого пов'язане з успіхами і розвитком палеонтології як в Україні, так і в Росії. 26 лютого 2008 року постановою Президії Російської академії наук Палеонтологічному інституту РАН було надано ім'я його засновника – академіка О.О. Борисяка; Вченою радою СІН засновано найвищу наукову нагороду Інституту – медаль О.О. Борисяка «За заслуги у розвитку палеонтології». Це гідна пам'ять про самовідданого дослідника.

У сучасному інституті здійснюється вивчення морфології, філогенії, систематики та екології основних груп органічного світу, розробка теоретичних основ еволюційного вчення, біостратиграфії, палеобіогеографії, бактеріальної палеонтології та астробіології, досліджуються закономірності еволюції біосфери. Його палеозоологічна концепція і нині залишається актуальною

REFERENCES

1. *Bodylevskaja, I. V.* (2008). Akademik A. A. Borisjak i Paleontologičeskij institut v gody vojny. 1941–1943 gg. [Academician A. A. Borisjak and the Paleontological Institute during the war. 1941–1943]. Rossijskaja akademija nauk, Paleontologičeskij institut im. A. A. Borisjaka; pod red. A. Ju. Rozanova, A. V. Lopatina. M.: PIN RAN, 2008. 110 s. (in Russian).
2. *Bodylevskaja, I. V.* (2017). A. A. Borisjak na Ukraine: pervye shagi v geologii [A. A. Borisjak in Ukraine: first steps in geology]. *Istoriko-biologičeskie issledovanija*. 2017. T. 9. № 1. S. 29–39 (in Russian).
3. *Borisjak, A. A.* (1899). Vvedenie v izučenie iskopaemyh pelecipod (plastinčatozhabernyh) [Introduction to the study of fossil pelecypods (lamellibranchs)]. *Zap. SPb. min. obshhestva*, 2 serija, Ch. 37; Issue 1. St. Petersburg: Tipo-lit. K. Birkenfeld, 1899. 144 p. (in Russian).
4. *Borisjak, A. A.* (1905). Geologičeskij očerok Izjumskogo uezda i prilježashhej polosy Pavlogradskogo i Zmievskogo uezdov. Severo-zapadnaja okraina Doneckogo krjazha po nabljudenijam V. A. Nalivkina i sobstvennym [Geological outline of the Izyum district and the adjacent strip of Pavlograd and Zmiev districts: North-western outskirts of the Donetsk Ridge]. SPb. 1905. 423 p. (*Tr. Geol. kom.; Issue 3*) (in Russian).
5. *Borisjak, A. A.* (1905). Kurs paleologii. Ch. 1. Bespozvonochnye [Course of paleontology. Part 1. Invertebrates]. M., Sabashnikovy. VIII, 368 pp.; (1906). Kurs paleologii. Ch. 2. Pozvonochnye [Course of paleontology. Part 2. Vertebrates]. M., Sabashnikovy. VI, 394 pp.; (1919). Kurs paleologii. Ch. 3. Paleofaunistika i rukovodjashhie iskopaemye. Vyp. 1. Paleofaunistika [Course of paleontology. Part 3. Paleofaunistics and guide fossils: Issue. 1. Paleofaunistics]. Pg.: Sabashnikovy. 1919. VIII. 58 p. (in Russian).
6. *Borisjak, A. A.* (1904). Pelecypoda jurskih otlozhenij Evropejskoj Rossii. Vyp. 1. Nuclidae [Pelecypoda of the Jurassic deposits of European Russia. Part 1. Nuclidae]. *Tr. Geol. kom., nov. ser.*, vyp. 11, 49 s.; Pelecypoda jurskih otlozhenij Evropejskoj Rossii (1905). Vyp. 2. Arcidae [Pelecypoda of the Jurassic deposits of European Russia. Part 2. Arcidae]. *Tr. Geol. kom., nov. ser.*, vyp. 19, 63 s.; Pelecypoda jurskih otlozhenij Evropejskoj Rossii (1906). Vyp. 3. Mytilidae [Pelecypoda of the Jurassic deposits of European Russia. Part 3. Mytilidae]. *Tr. Geol. kom., nov. ser.*, vyp. 29, 35 s.; Pelecypoda jurskih otlozhenij Evropejskoj Rossii (1909). Vyp. 4. Aviculidae [Pelecypoda of the Jurassic deposits of European Russia. Part 4. Aviculidae]. *Tr. Geol. kom., nov. ser.*, vyp. 44, 26 s.; Pelecypoda jurskih otlozhenij Evropejskoj Rossii (1917). Vyp. 5. Pectinidae [Pelecypoda of the Jurassic deposits of European Russia. Part 5. (Jointly with E. Ivanov)]. (*Tr. Geol. Kom. Issue 143*) (in Russian).
7. *Borisjak, A. A.* (1908). Fauna doneckoj jury. 1. Cephalopoda [Fauna of the Donetsk Jura. Issue. 1. Cephalopoda]. *Tr. Geol. kom., nov. ser.* Issue 37. 94 s.; (1910). Fauna doneckoj jury. 2. Brachiopoda [Fauna of the Donetsk Jura. Issue. 2. Brachiopoda]. *Tr. Geol. kom., nov. ser.* Issue 55. 60 s. (in Russian).
8. *Borisjak, A. A.* (1914). Sevastopol'skaja fauna mlekopitajushhijh. Vyp. 1. [Sevastopol fauna of mammals. Issue. 1.]. *Tr. Geol. kom., nov. serija*. Vol. 87. XII. 104 s.; (1915). Sevastopol'skaja fauna mlekopitajushhijh. Vyp. 2. [Sevastopol fauna of mammals. Issue. 2.]. *Tr. Geol. kom., nov. serija*. Vol. 137. 47 s. (in Russian).
9. *Borisjak, A. A.* 1921 [Red., Predislovie] Depere Sh. (1921). Prevrashhenie zhivotnogo mira [Ed., Foreword] [Sh. Depere. Transformations of the animal world / Per. from fr.]. Pg.: Izd. M. i S. Sabashnikovyh. 271 s. (in Russian).
10. *Borisjak, A. A.* (1922). Kurs istoričeskoj geologii (Geologičeskie periody) [Course of historical geology: (Geological periods)]. Pg.: Gosizdat, 1922. XVI, 452; (1931). Kurs istoričeskoj geologii [Course of historical geology]. Izd. 2. M.–L.: GNTI. 440 s.; (1934). Kurs istoričeskoj geologii [Course of historical geology]. Izd. 3. Leningrad–Moskva–Novosibirsk: ONTI-NKTP SSSR, Gos. nauchno-tehn. gorno-geol.-neft. izd., 424 s.; (1935). Kurs istoričeskoj geologii [Course of historical geology]. Izd. 4. M.–L.: ONTI-NKTP, Gl. red. geol. i geodez. lit. 423 s. (in Russian).
11. *Borisjak, A. A.* Geologičeskij očerok Sibiri [Geological outline of Siberia]. Pg.: Sabashnikovy, 1923. V III. 140 s. (in Russian).
12. *Borisjak, A. A.* (1923). O rode Indricotherium n. g. (sem. Rhinocerotidae) [On the genus Indricotherium n. g. (family Rhinocerotidae)]. *Zap. RAN. OFM*. 8 serija. T. 35, № 6. IV, 128 s. (in Russian).

13. *Borisyak, A. A.* (1947). *Kratkij ocherk istorii russkoj paleozoologii* [Brief essay on the history of Russian paleozoology]. Tr. In-ta ist. est. T. 1. S. 5–20 (in Russian).
14. *Borisyak, A. A.* (1947) *Osnovnye problemy jevoljucionnoj paleontologii* [The main problems of evolutionary paleontology]. M.–L.: AN SSSR. 80 s. (in Russian).
15. *Borisyak, A. A.* (1948). *Aleksandr Petrovich Karpinskij* [Alexander Petrovich Karpinsky]. In: *Ljudi russkoj nauki*. T. 1. M.; L.: Izd-vo Akademii nauk SSSR. S. 411–418(in Russian).
16. *Borisyak, A. A.* (1948). *Vladimir Onufrievich Kovalevskij. (1842–1883)* [Vladimir Onufrievich Kovalevsky. (1842–1883)]. In: *Ljudi russkoj nauki*. T. 1. M.; L.: Izd-vo Akademii nauk SSSR. S. 391–398 (in Russian).
17. *Borisyak, A. A.* *Izbrannye trudy: K stoletiju so dnja rozhdenija* [Selected works: On the occasion of the centenary of the birth]. M.: Nauka, 1973. 357 p. (in Russian).
18. *Gekker, R. F.* (1949). *Aleksej Alekseevich Borisjak* [Alexey Alekseevich Borisyak]. *Trudy Paleontologicheskogo instituta*. T. XX. Pamjati akademika A.A. Borisjaka. M.; L. S. 5–19 (in Russian).
19. *Zhemchuzhnikov, Ju. A.* (1949). *Borisjak kak chelovek i uchenyj: (Po lich. vospominanijam)* [Borisyak as a person and a scientist: (According to personal recollections).]. *Trudy Paleontologicheskogo instituta*. T. XX. Pamjati akademika A.A. Borisjaka. M.; L. S. 20–28 (in Russian).
20. *Orlov, Ju. A.* (1949). *A. A. Borisjak i paleontologija pozvonocnyh* [A.A. Borisyak and Vertebrate Paleontology]. *Trudy Paleontologicheskogo instituta*. T. XX. Pamjati akademika A. A. Borisjaka. M.; L. S. 29–56 (in Russian).
21. *Shatalov, M. M.* (2017). *Akademik OLEKSIJ OLEKSIJOVICH BORISJaK – vidatnij geolog-zjomshhik, paleontolog ta tektonist (Do 145-richchja vid dnja narodzhennja)* [Academician OLEKSIY OLEKSIYOVYCH BORYSYAK – an outstanding geologist-surveyor, paleontologist and tectonist (On his 145th birthday)] *Geologichnij zhurnal*. № 3. S. 97–100 (in Ukrainian).

Received 12.08.2022

Received in revised form 12.09.2022

Accepted 23.09.2022

DOI: 10.15421/272225

UDC 94 (477): 378.1 (091): 929 Лігін

В. А. Добровольська

Херсонська державна морська академія, Херсон, Україна

ДІЯЛЬНІСТЬ В. ЛІГІНА НА ПОСАДІ ГОЛОВИ ОДЕСЬКОГО ВІДДІЛЕННЯ РОСІЙСЬКОГО ТЕХНІЧНОГО ТОВАРИСТВА У 1880-Х РОКАХ

E-mail: viado@ukr.net

ORCID: 0000-0002-5262-7425

Researcher ID: G-4942-2019

Анотація. Розглянуто внесок видатного одеського громадського діяча, науковця Валеріана Миколайовича Лігіна в розвиток науки і техніки, формування фахової технічної освіти. Метою статті є дослідження ключових аспектів життєвого шляху Валеріана Лігіна, аналіз результатів його активної діяльності в громадському житті міста, насамперед як голови Одеського відділення Імператорського російського технічного товариства у 1880-х рр. У статті розкрито походження Лігіна, формування кола його наукових інтересів. Хронологічно висвітлено процес здобуття ступеня магістра і доктора наук, а також науковий шлях від доцента до заслуженого професора кафедри механіки Новоросійського університету. Стаття розкриває здобутки В. Лігіна як голови Одеського